

วรรณกรรมเรื่องสามก๊กฉบับแปลเป็นภาษาไทย และละครโทรทัศน์ชุด “สามก๊ก”

ในบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยจะกล่าวเรื่องวรรณกรรมเรื่องสามก๊กฉบับแปลเป็นภาษาไทย ทั้งสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และสามก๊กฉบับแปลใหม่ของวรรณไว พัทยา นอกจากนี้ ยังกล่าวเรื่องละครโทรทัศน์ชุด “สามก๊ก” ของประเทศจีน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างการ์ตูนสามก๊กฉบับบรรณวิศวะ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องนำมากล่าวไว้ในงานวิจัยนี้

๓.๑ วรรณกรรมเรื่องสามก๊กฉบับแปลเป็นภาษาไทย

สามก๊กฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยฉบับแรก คือ สามก๊กฉบับที่เจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นผู้อำนวยการแปลในสมัยรัชกาลที่ ๑ หลังจากนั้นเป็นต้นมาได้มีผู้ประพันธ์สามก๊กขึ้นใหม่อีกมากมาย สามก๊กที่ประพันธ์ขึ้นใหม่นี้มีทั้งรูปแบบร้อยแก้ว และร้อยกรอง ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ในภาคผนวก ก. สามก๊กฉบับร้อยแก้วและร้อยกรอง สามก๊กฉบับร้อยแก้วที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ มีจำนวน ๓๒ ฉบับ เช่น อินไซด์สามก๊กของ อ.ร.ค. (เอื้อม รุจิศิษ) สามก๊กฉบับนายทุนของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช สามก๊กฉบับวณิพกของยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์) และสามก๊กฉบับสะโลเม่ ตอนศึกชิงแชมป์ยอดขุนพล ของบุศราคม

ส่วนสามก๊กที่เป็นฉบับร้อยกรอง มีจำนวน ๑๑ ฉบับ เช่น บทละครรำเรื่องสามก๊ก ตอนพระเจ้าเลนเต้ประพาสาสนจนถึงตั้งโต๊ะเข้าไปสู่พระเจ้าเหียนเต้ ตอนอึ้งฉุนกำจัดตั้งโต๊ะ และตอนจิวยี่คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิ๋ว หลวงพัฒนพงศ์แต่งให้เจ้าพระยามหินทร์ฯ เล่นละคร บทละครรำเรื่องสามก๊ก ตอนจิวยี่คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิ๋ว ของหมื่นเสนานุชิต (เจต) บทละครเรื่องเรื่องสามก๊ก ตอนนางเตียวเสียนลงตั้งโต๊ะ ของนายบุญสะอาด (นามแฝง) และสามกักร้อยกรอง ของขุนวิจิตรมาตรา

นอกจากนี้ยังมีผู้นำเอาเนื้อเรื่องบางตอนในเรื่องสามก๊กมาประพันธ์เป็นบทขับร้องหลายตอน ตอนที่นิยมกันมาก คือ ตอนจิวยี่รักเลือด และยังมีบทมโหรีตบजू่ง^๑ อีกด้วย

สามก๊กซึ่งประพันธ์ขึ้นใหม่นี้ แสดงให้เห็นความแพร่หลายของวรรณกรรมเรื่องสามก๊กในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เพราะไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด วรรณกรรมเรื่องสามก๊กก็ยังคงมี

^๑ สมพันธ์ เลขะพันธุ์. วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๘๒.

การผลิตซ้ำ (reproduction) เพื่อสืบทอดในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันก็มีการนำวรรณกรรมเรื่องสามก๊กมาสร้างในรูปแบบเกมออนไลน์ หนังสือการ์ตูน และการ์ตูนแอนิเมชันซึ่งเป็นสื่อสมัยใหม่ที่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตเพื่อการค้า ผู้ผลิตจึงต้องผลิตงานที่ตอบสนองความต้องการของผู้อ่านหรือผู้เสพมากที่สุด เพื่อให้ยอดขายสูงสุดตามไปด้วย กล่าวคือ เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมโดยมีผลประโยชน์ทางธุรกิจอยู่เบื้องหลัง^๒

เรื่องสามก๊กในสื่อสมัยใหม่ได้รับความนิยมจากเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง และไม่ว่าวรรณกรรมเรื่องสามก๊กจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งสำคัญที่สุดที่ผู้อ่าน หรือผู้เสพ ควรจะได้รับจากวรรณกรรมเรื่องนี้ก็คือแก่นเรื่องสามก๊กซึ่งเป็นการต่อสู้แย่งชิงอำนาจของเหล่าขุนนางเมื่อกษัตริย์อ่อนแอ จนบ้านเมืองแตกแยกออกเป็น ๓ ก๊ก เกิดการสู้รบโดยใช้กลศึกและกลยุทธ์ต่างๆ เพื่อให้ฝ่ายของตนได้ครองความเป็นใหญ่ สุดท้ายเหตุการณ์ก็จบลงด้วยความจริงที่ว่า “แผ่นดินทั้งปวงเป็นสุขแล้วก็เป็นศึก ครั้นศึกสงบแล้วก็มีความสุข” เมื่อมีการรวบรวมแผ่นดินที่แตกแยกออกให้ เป็นก๊กเดียวได้อีกครั้ง และศึกสงครามสงบลง

๓.๑.๑ สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

ประวัติการแปลสามก๊กฉบับภาษาไทยนั้น ไม่มีปรากฏในจดหมายเหตุ แต่มีคำบอกเล่าสืบกันมาว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ ทรงมีพระราชดำรัสสั่งให้แปลหนังสือพงศาวดารจีนเป็นภาษาไทย ๒ เรื่อง คือ เรื่องไซฮั่น และสามก๊ก ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ กรมพระราชวังหลัง (เจ้าฟ้าทองอิน กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์) ทรงอำนวยการแปลเรื่องไซฮั่น และให้เจ้าพระยาพระคลัง (หน) อำนวยการแปลเรื่องสามก๊ก^๓

จากคำบอกเล่านี้ เมื่อพิจารณาจากหลักฐานก็เห็นว่ามีความน่าเชื่อถือ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวว่

ในรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเอาเป็นพระราชธุระชวนขวายนสร้างหนังสือต่างๆ ขึ้น เพื่อประโยชน์สำหรับพระนคร หนังสือซึ่งเป็นต้นฉบับตำรับตำราในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ทั้งที่รวบรวมของเก่าที่แต่งใหม่ และที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๑ มีมาก แต่ว่าในสมัยนั้นเป็นหนังสือเขียนในสมุดไทยทั้งนั้น ฉบับหลวงมักมีบานแผนกแสดง

^๒ วรรษุ วาณิชวัฒนากุล, “การสื่อสารความหมายในการ์ตูนไทยพันธุ์ใหม่,” เหลียวหน้าแลหลังวัฒนธรรมป๊อป (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๔.

^๓ สุรินทร์ จันทรวินมลิ้อง, การศึกษาสามก๊ก สามแนวทาง (กรุงเทพมหานคร : ดันอ้อ แกรมมี่, ๒๕๓๖), หน้า ๓๐.

ว่าโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อปีใด แต่หนังสือเรื่องไซ่ฮั่นกับสามก๊ก ๒ เรื่องนี้ ต้นฉบับที่ยังปรากฏอยู่มีแต่ฉบับเชลยศึกคีชาคบานแพนง จึงไม่มีลายลักษณ์อักษร เป็นสำคัญว่าแปลเมื่อใด ถึงกระนั้นก็ดี มีเค้าเงื่อนอันต่อให้เห็นชัดว่าหนังสือ เรื่องไซ่ฮั่นกับเรื่องสามก๊กแปลเมื่อในรัชกาลที่ ๑ ทั้ง ๒ เรื่อง^๔

เค้าเงื่อนที่แสดงว่าสามก๊กแปลขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ นั้น สังเกตเห็นได้จากบทละครนอก เรื่องควาวิ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีความบทหนึ่งว่า

“เมื่อนั้น	ไวทนต์หุนหันไม่ทันตรึก
อวดรู้อวดหลักฮักฮัก	ข้าเคยพบรบศึกมาหลายยก
จะเข้าออกขอกย้อนผ่อนปรน	เล่ห์กลเรานี้อ่อย่าวิตก
ทั้งพิชัยสงครามสามก๊ก	ได้เรียนไว้ในเอกสารพิสดาร
ขยายกลับไปทูลพระเจ้าป้า	ว่าเรารับอาสาไม่ข้องขัด
คำวันนี้คอยกันเป็นวันนัด	จะเข้าไปจับมัดเอาตัวมา”

จากบทพระราชนิพนธ์บทนี้แสดงให้เห็นว่า เมื่อถึงรัชกาลที่ ๒ หนังสือสามก๊กที่แปลเป็นภาษาไทยได้อ่านกันจนเป็นที่นับถือกันแล้ว สมกับที่อ้างว่าแปลในรัชกาลที่ ๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงกำหนดเวลาในการแปลเรื่องไซ่ฮั่น และสามก๊กฉบับภาษาไทยอย่างกว้างๆ ว่า “เรื่องไซ่ฮั่นแปลก่อน พ.ศ. ๒๓๔๕ (ปีที่กรมพระราชวังหลังทิวงคต) เป็นหนังสือ ๓๗ เล่มสมุดไทย และเรื่องสามก๊กแปลก่อน พ.ศ. ๒๓๔๕ (ปีที่เจ้าพระยาพระคลังถึงอสัญกรรม) เป็นหนังสือ ๕๕ เล่มสมุดไทย”^๕

สามก๊กฉบับภาษาจีนซึ่งเป็นที่มาของสามก๊กฉบับภาษาไทยนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงกล่าวไว้ว่า

หนังสือสามก๊กไม่ใช่พงศาวดารสามัญ จีนเรียกว่า “สามก๊กจี” แปลว่าจดหมายเหตุเรื่องสามก๊ก เป็นหนังสือซึ่งนักปราชญ์จีนคนหนึ่งเลือกเอาเรื่องในพงศาวดารตอนหนึ่งมาแต่งขึ้น โดยประสงค์จะให้เป็นการตำราสำหรับศึกษาอุบาย

^๔ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานหนังสือสามก๊ก (กรุงเทพมหานคร: คอกหญ้า ๒๕๔๕, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕.

^๕ สุรินทร์ จันทวิมลเถียง, การศึกษาสามก๊ก สามแนวทาง (กรุงเทพมหานคร : ดันอ้อ แกรมมี่, ๒๕๓๕), หน้า ๓๐.

การเมืองและการสงคราม แลแต่งตัวอย่างยิ่งจึงเป็นหนังสือซึ่งนับถือทั่วไปใน
ประเทศจีนแลตลอดไปจนถึงประเทศอื่นๆ^๖

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวว่า สามก๊กจี๊ คือจดหมาย
เหตุเรื่องสามก๊ก เป็นที่มาของสามก๊กฉบับภาษาไทย แต่ยงคัง อิงคเวทย์^๗ พบว่า ต้นฉบับสามก๊กที่
ใช้ในการแปลสามก๊กฉบับภาษาไทยโดยตรงนั้น เรียกว่า สามก๊กจี๊ทงซกเอี้ยนหงี หรือสามก๊กจี๊
เอี้ยนหงี ซึ่งจะได้อีกกล่าวในหัวข้อต่อไป

สามก๊กจี๊ทงซกเอี้ยนหงี คือนิทานอิงพงสาวดารสามก๊ก คำว่า “ทงซก” หมายความว่า
เหมาะแก่สามัญชนทั่วไป ส่วน “เอี้ยนหงี” หมายความว่า การแสดงความหมายของเหตุการณ์
ประวัติศาสตร์ให้ชัดเจน ชื่อเต็มของสามก๊กจี๊ทงซกเอี้ยนหงี จึงมีความหมายว่า นิทานแสดง
ความหมายของจดหมายเหตุสามก๊กสำหรับสามัญชน ผู้แต่งคือ หลอกว๋านจง ชาวเมืองซ่งจิว มีชีวิต
อยู่ตอนปลายสมัยราชวงศ์หยวนถึงต้นราชวงศ์หมิง หลอกว๋านจงเป็นศิษย์ของซีไน้อำมาตย์เรื่อง
ซ้องกั๋ง นิทานที่หลอกว๋านจงแต่งขึ้นในทำนองประวัติศาสตร์มีหลายเรื่อง ที่มีคนนิยมอ่าน
แพร่หลายมาก เช่น เรื่องสามก๊กจี๊เอี้ยนหงี ชุยถัง สุนจวงเหลาและกิมเสียด่างนักศึกษาผู้มี
ความสามารถในสมัยราชวงศ์หมิงตอนปลายมีความเห็นว่าเรื่องซ้องกั๋งนั้น ซีไน้อำมาตย์ไว้ ๖๕ ตอน
ส่วนตอนที่ ๗๐ ไปจนถึงตอนจบ เป็นฝีมือการแต่งของหลอกว๋านจง นอกจากนี้ หลอกว๋านจงยัง
เป็นนักประพันธ์บทละครเรื่องสั้นเยี่ยมคนหนึ่งอีกด้วย^๘

หนังสือนิทานอิงพงสาวดารสามก๊กของหลอกว๋านจงมีทั้งสิ้น ๒๔ เล่ม แบ่งเล่มละ
๑๐ ตอน จึงมีความยาว ๒๔๐ ตอน ภายหลังมีผู้นำมาจัดแบ่งตอนใหม่รวม ๒ ตอนเป็นหนึ่ง จึง
เหลือเพียง ๑๒๐ ตอน ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน^๙ ในจำนวน ๑๒๐ ตอน แต่ละตอนยังแบ่งเป็น ๒
ส่วน คือ ส่วนแรก และส่วนหลัง ในการประพันธ์นิทานอิงพงสาวดารสามก๊ก หลอกว๋านจงใช้
เนื้อหาจากแหล่งต่อไปนี้^{๑๐}

๑. ใช้เนื้อหาจากจดหมายเหตุสามก๊กของตันซิวเป็นแกนดำเนินเรื่อง
๒. อาศัยบทพรรณนาอธิบายของผวยซงจื่อประกอบ

^๖ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานหนังสือสามก๊ก (กรุงเทพมหานคร: คอกหญ้า ๒๕๔๕, ๒๕๔๗), หน้า ๒๗.

^๗ สุนันท์ จันทวิมลสิง, การศึกษาสามก๊ก สามแนวทาง (กรุงเทพมหานคร : ดันอ้อ แกรมมี, ๒๕๓๕), หน้า ๒๔.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗-๒๘.

^๙ ประพิน มโนชัยวิบูลย์, สามก๊ก : การศึกษาเปรียบเทียบ (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๐) หน้า ๔๓.

^{๑๐} สุนันท์ จันทวิมลสิง, การศึกษาสามก๊ก สามแนวทาง (กรุงเทพมหานคร : ดันอ้อ แกรมมี, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘.

๓. อาศัยเค้าของตำนานและเรื่องเล่าต่างๆ ซึ่งมีผู้เล่านิทานอาชีพเคยใช้หากินมาตั้งแต่สมัยก่อนๆ

๔. บางตอนหลอกว่านางก็เพิ่มเติมเนื้อเรื่องตามจินตนาการของตนเอง เพื่อให้อ่านเพลิดเพลินมากขึ้น เช่น เรื่องนางเดียวเสียน เป็นต้น

๓.๑.๑.๑ วิธีการแปลและสำนวนการแปล

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวเรื่องวิธีการแปลสามก๊กฉบับภาษาไทยของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไว้ว่า

ลักษณะการแปลหนังสือจีนเป็นภาษาไทยแต่โบราณ (หรือแม้จนชั้นหลังมา) อยู่ข้างลำบากด้วยผู้รู้หนังสือจีนไม่มีใครชำนาญภาษาไทย ผู้ชำนาญภาษาไทยก็ไม่ใคร่รู้หนังสือจีน การแปลจึงต้องมีพนักงานสองฝ่ายช่วยกันทำ ฝ่ายผู้ชำนาญหนังสือจีนแปลความออกให้เสมือนจดลง แล้วให้ผู้ชำนาญภาษาไทยนำความนั้นเรียบเรียงแต่งเป็นภาษาไทยให้ถ้อยคำและสำนวนความเรียบร้อยอีกชั้นหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงต้องมีผู้ซึ่งทรงความสามารถ เช่น เจ้าพระยาพระคลัง (หน) สำนวนแปลจึงเรียบร้อย^{๑๑}

ลักษณะการแปลสามก๊กฉบับภาษาไทยของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีความยากลำบากดังกล่าว ดังนั้นสำนวนการแปลจึงไม่ตรงกับสำนวนที่แต่งไว้ในภาษาจีนแต่เดิม เพราะผู้แปลไม่ได้สัมผัสทั้งภาษาจีนและภาษาไทยรวมอยู่ในคนเดียวเหมือนเช่นการแปลหนังสือภาษาต่างประเทศในทุกวันนี้^{๑๒} และเนื่องจากความในสามก๊กฉบับภาษาไทยของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีความคลาดเคลื่อนจากสามก๊กฉบับภาษาจีนอยู่มาก ทำให้ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องสามก๊กในสมัยต่อมามีความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการแปลสามก๊กฉบับภาษาไทยหลากหลายความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ทั้งความคิดเห็นในเชิงบวกและเชิงลบ ดังนี้

สมพันธุ์ เลขะพันธ์ กล่าวเรื่องวิธีการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ว่าใช้วิธีการแปลแบบ “ถอดความ” กล่าวคือ

^{๑๑} สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานหนังสือสามก๊ก (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า ๒๕๔๕, ๒๕๔๖), หน้า ๓๐.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

วิธีถอดความ (paraphrase) คือ ใช้สำนวนแปลจากภาษาจีนเป็นใจความภาษาไทย แล้วกวีเรียบเรียงให้เป็นสำนวนประพันธ์ที่ไพเราะ การถอดความวิธีนี้จึงได้ทั้งความและรสพร้อมๆ กัน ผู้อ่านจะไม่เกิดความรู้สึกว่ากำลังอ่านเรื่องแปล เพราะมีการถ่ายทอดถึง ๒ ชั้น ในชั้นสุดท้ายที่เป็นงานของกวีนั้น กวียอมใช้วิจารณ์ญาณใคร่ครวญเลือกสรรใจความ ตัดข้อความที่ไม่เหมาะสม ไม่สอดคล้องกับศีลธรรมและประเพณีของไทยออก เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผู้อ่านวยการแปลพงศาวดารจีนในครั้งนั้นได้ใช้วิธีถ่ายทอดแบบถอดความนี้ ประกอบกับเจ้าพระยาพระคลังและกวีผู้ร่วมงานของท่านมีความรอบรู้ในวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมทั้งในราชสำนักและสังคมไทยเป็นอย่างดี งานแปลครั้งนั้นจึงประสบความสำเร็จ ไม่มีร่องรอยของวัฒนธรรมจีนหลงเหลืออยู่^{๑๓}

บรรเทา กิตติศักดิ์ และกรรณิการ์ กิตติศักดิ์ ก็มีความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เช่นเดียวกับสมพันธุ์ เลขะพันธุ์ กล่าวคือ ใช้วิธีการถอดความ คือ แปลจากภาษาจีนแล้วเรียบเรียงเป็นภาษาไทย เป็นสำนวนไทยที่มีความไพเราะ ทำให้ผู้อ่านไม่รู้สึกว่าอ่านเรื่องแปล ทั้งนี้เพราะกวีได้เลือกสรรใจความ ตัดข้อความไม่เหมาะสมทิ้ง ทำให้สามก๊กมีความไพเราะ^{๑๔}

กระแสร์ มาลาภรณ์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ว่าเป็นการแปลแบบถอดความมา แม้จะมีไ้ระบุไว้โดยตรงก็ตาม

คนที่รู้ภาษาจีนเป็นอย่างดีถึงขนาดที่แปลวรรณคดีจีนมาเป็นภาษาไทยได้นั้นเห็นจะมีน้อย เรื่องที่โด่งดังที่สุดคือ “สามก๊ก” ซึ่งนับว่าเป็นยอดของกระบวนความเรียงในสมัยรัชกาลที่ ๖ แม้ในปัจจุบันนี้ก็ควรถือได้เช่นนั้นว่าถึงการแปล “สามก๊ก” ก็คงจะยุ่งยากไม่น้อยและต้องผ่านกรรมวิธีต่างๆ ไม่น้อย เช่น ชินแส คงอ่านภาษาจีนแล้วแปลเป็นไทย ให้ทนายหรือเลขานุการของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แก้วไข เพื่อให้ท่านเจ้าพระยาผู้นั้นแก้ไขอีกทีหนึ่ง ฉะนั้นความก็คง

^{๑๓} สมพันธุ์ เลขะพันธุ์, วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๘), หน้า

๕๖.

^{๑๔} บรรเทา กิตติศักดิ์ และ กรรณิการ์ กิตติศักดิ์, ประวัติวรรณคดีไทย (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๕๗.

ขาดหายไปบ้าง ที่ท่านเห็นว่าไม่สำคัญก็คงจะมี และที่ท่านเห็นว่าแปลตรงๆ คนไทยจะไม่เข้าใจท่านจึงต้องเปลี่ยนเสียให้เข้าใจ ก็คงจะมี...^{๑๕}

รินฤทัย สัจจพันธุ์ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ว่ามีลักษณะการแปลแบบถอดความเช่นเดียวกัน ทั้งยังได้ยกตัวอย่างประกอบ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะการแปลสามก๊กของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้อย่างชัดเจน ดังนี้

ลักษณะของการแปลหนังสือจีนเป็นภาษาไทยในระยะแรกๆ ก่อนข้างลำบาก เพราะคนรู้หนังสือจีนไม่มีใครชำนาญภาษาไทย ผู้ที่เชี่ยวชาญภาษาไทยอย่างดีก็ไม่รู้หนังสือจีน การแปลในระยะแรกจึงต้องมีพนักงานทั้ง ๒ ฝ่ายช่วยกันทำ ผู้ชำนาญหนังสือจีนแปลความมา ฝ่ายผู้ชำนาญภาษาไทยจึงนำเอาความนั้นมาเรียบเรียงเป็นภาษาไทยที่มีถ้อยคำสำนวนสละสลวยอีกทีหนึ่ง รวมทั้งการสร้างมโนภาพแบบไทยๆ หรือสร้างบรรยากาศตามรสนิยมไทย เช่น ใน “สามก๊ก” เมื่อกล่าวถึงคันท้อออกดอกสะพรั่ง ผู้อ่านรายการแปลก็จะแก้คันท้อเป็นยี่โถ เพราะคนไทยรู้จักคันท้อมากกว่าคันท้อ หรือในการบรรยายเรื่องการรับประทานอาหาร วัฒนธรรมจีนถือว่าต้องรับประทานอาหารเสียดังเพื่อแสดงว่าแขกชนมรสอาหารและแสดงการวะต่อเจ้าบ้าน แต่วัฒนธรรมไทยถือว่าการรับประทานอาหารให้มีเสียดังเช่นนี้เป็นมารยาทที่ไม่งาม จึงตัดทอนแก้ไขไปเสียเหล่านี้เป็นตัวอย่าง^{๑๖}

มาลินี ดิลกวมัชชี ได้สรุปลักษณะการแปลแบบดัดแปลงและตัดทอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ว่า แม้ว่าเรื่องสามก๊กจะเป็นงานแปล แต่ผู้แปลมีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์ดัดแปลงให้เรื่องแปลอย่างสามก๊กเข้าถึงคนไทยได้อย่างแนบเนียนกลมกลืน อันเป็นผลสำเร็จที่น่ายกย่อง^{๑๗}

^{๑๕} กระแสร์ มาลาชากรณ, วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนสตรีเนติศึกษา, ๒๕๑๖), หน้า ๑๓๘.

^{๑๖} รินฤทัย สัจจพันธุ์, อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศในวรรณกรรมไทย (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๕), หน้า ๑๒๐.

^{๑๗} มาลินี ดิลกวมัชชี, “เอกลักษณ์ไทยในสามก๊ก : รูปแบบการประพันธ์,” วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๑๓, ฉบับที่ ๒ (มิถุนายน ๒๕๒๗), หน้า ๑๓๐-๑๓๑.

เปลื้อง ณ นคร เป็นอีกผู้หนึ่งที่เห็นคุณค่าของสามก๊กในด้านต่างๆ ได้ยกตัวอย่าง การวิจารณ์ของบุคคลอื่นอันเกี่ยวกับลักษณะการแปลและสำนวนการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยา พระคลัง (หน) พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ว่า

... ได้มีผู้สนใจเรื่องสามก๊กบางท่านได้ศึกษาเรื่องสามก๊ก ทั้งที่เป็น ภาษาจีนและภาษาอังกฤษซึ่ง ม.บริเวต เตเลอร์ แปลและพิมพ์ในพ.ศ. ๒๔๖๕ แล้ววิจารณ์ว่าฉบับแปลภาษาไทยยังมีขาดตกบกพร่อง ไม่ครบตามฉบับเดิมใน ภาษาจีน และโวหารที่แปลก็พลาดๆ ไป เช่น ในสามก๊กฉบับเดิมว่าเป็นหน้า หน้าหวิมะตก ในฉบับภาษาไทยว่าเป็นหน้าแล้ง ดังนี้เป็นต้น ที่กล่าวดังนั้นก็ถูก แต่ความมุ่งหมายที่แปลในครั้งกระนั้น ผู้แปลคงไม่มีความประสงค์จะทำให้ตรงกับต้นฉบับเดิมทีเดียว เท่าที่ได้แปลและเรียบเรียงไว้ยี่สิบกว่าปีนั้นก็นับว่าบริบูรณ์ นักหนาแล้ว พอสมควรเป็นเครื่องประดับความรู้ ความเพลิดเพลิน และคติธรรม จนสามก๊กได้รับความยกย่องว่าเป็นหนังสือตำราพิชัยสงครามเล่มหนึ่ง...^{๑๔}

ยาขอบผู้เขียนสามก๊กฉบับวิพากษ์ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการแปล สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไว้ดังนี้

ท่านผู้นี้ (เจ้าพระยาพระคลัง) คงจะปลุกปล้ำงานชิ้นนี้ของท่านด้วยความลำบากยากแสน ไหนจะต้องชำระกับผู้แปลฝ่ายจีนซึ่งย่อมจะหย่อน ความแตกฉานในทางภาษาไทย และไหนยังจะต้องคิดแปลงรสของความเข้าใจ จากจีนให้เข้ามาแนบสนิทกับรสแห่งความเข้าใจของคนไทย ซึ่งจักเป็นผู้อ่าน หนังสือของท่าน ซึ่งภาระข้อหลังนี้จะต้องใช้ความละเอียดและใคร่ครวญมาก ที่เดียว...^{๑๕}

สังข์ พัธโนทัย ผู้เขียนพิชัยสงครามสามก๊ก ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะ การแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไว้ในบทนำหนังสือพิชัยสงครามสามก๊กว่า

^{๑๔} เปลื้อง ณ นคร, ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๒๔๖.

^{๑๕} ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์), "คำนำเล่มปี ผู้พนมมือให้แก่ทุกคนชั้น," สามก๊กฉบับวิพากษ์: ลิขิต-อัศวินหัวสิงห์ และเตียวหุย-คน ชั่วช้าที่น่านรัก (พระนคร: ประพันธ์สาส์น, ๒๕๑๕), หน้า ๑.

การแปลเรื่องสามก๊กออกเป็นภาษาไทยนั้น สังเกตได้ว่าจีนฮกเกี้ยนคงจะ ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ เพราะชื่อบุคคลและสถานที่ต่างๆ ที่ถอดเสียงจาก อักษรจีนออกมาล้วนเป็นเสียงจีนฮกเกี้ยนเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นคงจะมีจีน แต่จิ๋ว และ กวางตุ้ง และ ไหหล่า เป็นคณะบรรณาธิการในการแปลด้วย และท่าน บรรณาธิการก็คงจะตรวจตราไม่ทั่วถึง ชื่อบุคคลและสถานที่ในสามก๊กที่แปล จึงสับสนอลหม่านมาก ซ้ำร้ายคณะผู้แปลคงจะมีความรู้เกี่ยวกับศัพท์แสงที่ใช้ใน ภาษาไทยไม่เพียงพอ ตอนไหนที่แปลยากเลยไม่แปลเสียเลย หรือแปลคลุมๆ ไป แทนจะจับความมิได้^{๒๐}

นอกจากนี้ สังข์ พัทธโนทัย ได้กล่าวเรื่องข้อบกพร่องของสามก๊กฉบับภาษาไทยว่า มีความวิปริตของชื่อบุคคล ความวิปริตของชื่อสถานที่ และความวิปริตของคำแปล ผู้วิจัยจะ ยกตัวอย่างข้อบกพร่องของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่สังข์ พัทธโนทัย เสนอไว้ แต่จะ ใช้คำว่า “ความผิดเพี้ยน” แทนคำว่า “ความวิปริต” เนื่องจากเห็นว่าเป็นคำที่มีความเหมาะสม มากกว่า ดังนั้น ข้อบกพร่องของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จึงมีดังนี้^{๒๑}

๑. ชื่อบุคคลที่ผิดเพี้ยนไปจากฉบับเดิม ได้แก่

๑) อ่านชื่อตัวละครต่างกัน ทั้งๆ ที่เป็นตัวละครตัวเดียวกัน เช่น หมันทองบาง แห่งเรียกเป็นบวทงก็มี เตียนยี่บางแห่งเรียกเป็นตงยี่ก็มี จิมจุนขันทีบางแห่งเรียกเป็นอิมฮุนขันทีก็ มี ตังเจี๋ยบางแห่งเรียกเป็นตังเจี๋ยก็มี โลติดบางแห่งเรียกเป็นโลจิ้นก็มี ชั่วหยงบางแห่งเรียกเป็น ยี่หลงก็มี ชั่วแก็กก็มี กาгүйบางแห่งเรียกเป็นเกียгүйก็มี กุยห้วยบางแห่งเรียกเป็นกวยห้วยก็มี จงอ้วบางแห่งเรียกเป็นจงฮิวก็มี จุกัดเก็กบางแห่งเรียกเป็นจุกัดเจ็กก็มี เจาจิวบางแห่งเรียกเป็น เจียวจิวก็มี โจฮิวบางแห่งเรียกเป็นโจฮิวก็มี บิฮุยบางแห่งเรียกเป็นหุยฮุยก็มี จึงทำให้มีตัวละคร เพิ่มขึ้นในเรื่องสามก๊กอีกมาก

๒) ออกชื่อบุคคลหลายคนเป็นชื่อคนคนเดียว เช่น ชุนเจิ้งมี ๒ คน ไม่ใช่คน เดียว ชุนเจิ้งคนหนึ่งได้ชื่อมาจากคำว่า “สวีจิ้ง” ในภาษาจีนกลาง เป็นทหารของอ้วนซุ่ ถูก กวนอูเอาจ้าวฟันตาย ส่วนชุนเจิ้งอีกคนหนึ่งได้ชื่อมาจากคำว่า “ชุนจิ้ง” ในภาษาจีนกลาง คนนี้เป็น น้องชายคนสุดท้องของชุนเกี๋ยน เป็นผู้ห้ามมิให้ชุนเกี๋ยนรบกับเล่าเปียว ชุนเกี๋ยนไม่เชื่อจึงถูกฆ่า ตาย

^{๒๐} สังข์ พัทธโนทัย, พิษยสงครามสามก๊ก, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗-๒๕.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗-๒๕.

๓) เข้าใจผิดโดยเอาชื่อคนเป็นชื่อเมือง เช่น ตอนเบ้งเฮกรู้ว่าขงเบ้งยกทัพ ล่วงเข้ามาในแดนของตน จึงให้หา “สุนาเจ้าเมืองมิตอง” มาพบ มิตองไม่ใช่ชื่อเมือง แต่เป็นชื่อคน ในต้นฉบับภาษาจีนเขียนว่า “ต่งฉุนา” ผู้แปลสำคัญผิด แยกคำนี้ออกเป็น สุนา กับมิตอง กลายเป็น ชื่อคนและชื่อเมืองซึ่งผิดถนัด

๔) เข้าใจผิดโดยเอาชื่อตำแหน่งเป็นชื่อคน เช่น ชั่วหยง เป็นขุนนางตำแหน่ง ยี่หลง ผู้แปลเรียกในตอนแรกเป็นยี่หลง และเรียกเป็นชั่วหยงในตอนหลัง ผู้อ่านจึงข่มสำคัญผิด คิดว่าเป็นคนละคน (ยี่หลงเป็นตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน มีรถเทียมม้าประจำตำแหน่ง และทำหน้าที่เป็นผู้คัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ)

๕) เข้าใจผิดโดยเอาชื่อตัวละครชายเป็นตัวละครหญิง เช่น นางได้เถียวและนางเสี่ยวเถียวว่าเป็นบุตรของนางเกียวก๊กโล คำว่าเกียวก๊กโลนี้ ตรงกับคำว่า “เฉียวโก้วเหล้า” ในภาษาจีนกลาง ในสามก๊กฉบับภาษาจีนกล่าวว่า นางได้เถียวและนางเสี่ยวเถียวเป็นบุตรของเฉียวกง (ผู้ชาย) ซึ่งได้รับยกย่องให้เป็น “โก้วเหล้า” คือ ผู้อาวุโสของประเทศ อันเป็นคำยกย่องสำหรับ ขุนนางผู้ใหญ่ในแผ่นดิน ไม่ใช่ยกย่องภรรยาขุนนาง

๖) เดิมชื่อเข้าไปเองโดยไม่มีในต้นฉบับเดิม เช่น โจเต็กอาของโจโฉ เป็นต้น

๒. ชื่อสถานที่ที่ผิดเพี้ยนไปจากฉบับเดิม ได้แก่

๑) ชื่อสถานที่เดียวกัน แต่เรียกต่างกัน เช่น ก๊กเสี่ย-ก๊กเสี่ย กังฮาน-เกงฮัน กองฮัน-กั้งฮัน กองหลง-ก่องเล่ง กังหน่า-กั้งหล่า กิสุยก้วน-กิชุน กิมก๊ก-บิต๊ก เกียมก๊ก-เกียมโก๊ะ ไก่เอียง-ไกชุย ขยกหยง-ขยกเอียง จิงหยง-จิงเอียง จิวจู้-เอียวจู้ จูเต่ง-อูเต่ง-เฮาเต่ง เจากุ๋น-เจียวก้วน เป็นต้น

๒) ชื่อสถานที่หลายชื่อ แต่เรียกเป็นชื่อเดียวกัน ข้อนี้เป็นความสะเพร่าอย่างใหญ่หลวงของผู้แปลสามก๊ก ทำให้เกิดความลำบากในด้านการศึกษาภูมิประเทศเป็นอย่างยิ่ง เช่น แคว้นจิ๋วโจว เรียกว่า เกงจิว นับว่าถูกต้อง แต่ปรากฏว่าผู้แปลยังเรียกชื่อแคว้นดิงโจว อิ่งโจว และเจียวโจวเป็นเกงจิวด้วย จึงทำให้เสียความ เป็นต้น

๓) แปลคำสามัญนามเป็นวิสามัญนาม เช่น ตอนหนึ่งว่า “เตียวเอ็งก็ไปตั้งห้องสุมรีพลกวาดข้าวขึ้นใส่ฉางไว้ตำบลเตโกะ ประมาณสิบหมื่นถั่ง” คำว่า “เตโกะ” มาจากคำว่า “ตี้เกอะ” ในภาษาจีนกลาง ไม่ใช่ชื่อตำบล แต่แปลว่าคลังเสบียงอาหารและสรรพอาวุธของทหารในสนาม เป็นต้น

๔) เอาชื่อคนเป็นชื่อเมือง เช่น ความตอนหนึ่งว่า “ฝ่ายเบ้งเฮกครั้งรู้ว่าขงเบ้งยกทัพล่วงเข้ามาในแดน จึงให้หาทิมห้วนเจ้าเมืองสำคัญ” สำก๊กไม่ใช่ชื่อเมือง แต่เป็นชื่อคน ในต้นฉบับภาษาจีนเรียกว่า จินหวนซานเจี้ย ตามสำเนียงจีนกลาง ผู้แปลแยกคำว่า จินหวน (ทิมห้วน) เป็นชื่อคน และซานเจี้ย (สำคัญ) เป็นชื่อเมือง ซึ่งผิด

๕) เอาชื่อสถานที่อื่นๆ เช่น ชื่อถ้ำหรือชื่อกำแพง เป็นชื่อเมือง ความผิดพลาด เช่นนี้พบมาก เช่น “ลงต่อต่อง” ซึ่งเป็นชื่อถ้ำหรือหุบเขาลึก ผู้แปลเรียกเป็นเมืองทำให้ความหมายผิดไป หรือ “เตียงเสียบ” คือ กำแพงเมืองจีนในปัจจุบัน ผู้แปลก็เรียกเป็นเมืองไปด้วยเหมือนกัน

๓. คำแปลที่ผิดเพี้ยนไปจากฉบับเดิม

การแปลหนังสือสามก๊กเป็นภาษาไทยครั้งนั้น ควรกล่าวได้ว่ามุ่งแปลเอาความเป็นข้อใหญ่ มิได้รักษาสำนวนจีน หรือวัฒนธรรมจีนไว้อย่างในต้นฉบับ แต่กลับพยายามเปลี่ยนสำนวนและวัฒนธรรมเหล่านั้นให้เป็นไทย หรือใกล้เคียงกับไทย ทั้งมีการแต่งเติมเสริมต่อตัดทอนถ้อยคำต่างๆ เสียมากต่อมาก เริ่มแต่ประโยคแรกๆ ก็ไม่ตรงกันเสียแล้ว สามก๊กฉบับภาษาจีนเริ่มเรื่องว่าดังนี้

ธรรมชาติสรรพสิ่งในใต้ฟ้า เมื่อแตกแยกกันนานๆ ก็กลับเข้ารวมกัน เมื่อรวมกันนานๆ เข้า ก็แตกแยกกันอีก

คำว่า “ใต้ฟ้า” นั้นเป็นสำนวนจีน หมายถึง โลก หรือจักรวรรดิ สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แปลประโยคนี้ว่า

เดิมแผ่นดินเมืองจีนทั้งปวงนั้นเป็นสุขมานานแล้วก็เป็นศึก ครั้นศึกสงบแล้วก็มีความสุข

ผู้แปลได้แก้สำนวน “ใต้ฟ้า” ให้เป็น “เมืองจีน” จึงทำให้ความหมายผิดไป นอกจากนี้ตำแหน่งราชการจีนที่ปรากฏคำแปลอยู่ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ก็มักแปลคลุมไปทั้งหมด ดังนี้

โฮจิ้น มียศทหารเป็น ตำแหน่งจิวจิน เทียบเท่าสมุหพระกลาโหมในพระอัยการ ตำแหน่งนายทหารสมัยกรุงศรีอยุธยา สามก๊กอังกฤษแปลว่า Generalissimo สามก๊กไทยแปลว่า ขุนนางผู้ใหญ่ที่ปรึกษา

โลจิ้น สองสูงสง และจูฮี มียศเป็นจางหลังเจียง เทียบได้กับตำแหน่งจางวางกรมพระตำรวจในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่สามก๊กภาษาไทยเอาเป็นชื่อบุคคลคนหนึ่ง และว่ามีตำแหน่งเป็นทหารเอก เป็นต้น

สังข์ พันธ์โนทัย ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง
(หน) ไว้ว่า

คนจีนที่แปลสามก๊กภาษาจีนเป็นไทยในยุคเจ้าพระยาพระคลัง (หน) บางคนมีความรู้ภาษาไทยน้อยมากจริงๆ แม้แต่คำว่า “หยก” บางคนแปลเป็น “แก้ว” ก็มี เช่น ในคำว่า “กึ่งทองใบหยก” แปลเป็นกึ่งไม้ทองใบแก้วบ้าง ต้นไม้ทองใบแก้วบ้าง คำว่า “กิเลน” ซึ่งคนไทยแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาหรือก่อนนั้นรู้จักกันดี ในภุมนเทียรบาลกรุงศรีอยุธยาก็มีคำนี้ แต่สามก๊กภาษาไทยกลับเรียกกิเลนเป็น “ราชสีห์” นอกจากนั้นความดีๆ ที่ควรแปลให้ดีขึ้นเพราะเป็นการแสดงไหวพริบและหลักศีลธรรมของผู้เป็นใหญ่หรือนายทัพนายกอง ก็มักเข้าไปเสียหลายตอน เช่น ตอนโจโฉลงใจเล่าปี่ในสวน หรือตอนลกซ่งสร้างมิตรภาพกับเอียวเกา เป็นต้น ผู้แปลของเราลัดตัดความสำคัญออกเกือบหมดสิ้น ทำให้เสียรสของดีที่ผู้อ่านควรได้รับอย่างน่าเสียดายยิ่ง^{๒๒}

นอกจากนี้ ยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง
(หน) ไว้ว่า

การแปลหนังสือสามก๊กเป็นภาษาไทยครั้งนั้น ควรกล่าวได้ว่ามุ่งแปลเอาความเป็นข้อใหญ่ มิได้รักษาสำนวนจีนหรือวัฒนธรรมจีนไว้อย่างในต้นฉบับ แต่กลับพยายามเปลี่ยนสำนวนและวัฒนธรรมเหล่านั้นให้เป็นไทยหรือใกล้เคียงกับไทย ทั้งมีการแต่งเติมเสริมต่อและตัดทอนถ้อยคำต่างๆ เสียมากต่อมาก...^{๒๓}

และได้ให้ความเห็นในเชิงเปรียบเทียบสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กับต้นฉบับภาษาจีนของหลอกว้านจง ไว้ว่า

หลอกว้านจงเรียบเรียงสามก๊กในรูปลักษณะของนักเล่านิทานเป็นตอนๆ รวม ๑๒๐ ตอน ตอนไหนที่สนุกก็สอดคอบทกวีนิพนธ์ให้ซาบซึ้งถึงใจยิ่งขึ้น เมื่อจบลงแต่ละตอนก็สอดคำโฆษณาชักชวนให้ผู้อ่านเกิดความตื่นเต้นเพื่ออ่านตอน

^{๒๒} สังข์ พันธ์โนทัย, พิชัยสงครามสามก๊ก, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๑๐.

ต่อไป สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้ตัดคำโฆษณาและบทกวีนิพนธ์ออกเสียหมด ทั้งมิได้แยกเรื่องไว้เป็นตอนๆ อย่างในต้นฉบับภาษาจีน หากแยกใหม่เป็น ๘๗ ตอน ตามที่เห็นควรซึ่งผู้ต้นฉบับเดิมไม่ได้^{๒๔}

เกี่ยวกับบทกวีนิพนธ์ซึ่งไม่ปรากฏในสามก๊กฉบับภาษาไทยของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มาลินี คิลกวณิช ได้แสดงความเห็นในอีกแง่มุมหนึ่งว่า

เมื่อชานกวยเหยนี่ถูกถ่ายทอดเป็นภาษาไทย ผู้แปลได้ตัดแปลงรูปแบบการประพันธ์ให้สามก๊กเป็นเรื่องร้อยแก้วล้วนๆ บทร้อยกรองกว่า ๒๐๐ บทถูกตัดออกเกือบหมด เหลือเพียง ๑๑ บท ที่แปลแบบจับเนื้อความโดยถ่ายทอดเป็นสำนวนร้อยแก้ว เมื่อศึกษาดูว่าทำไมจึงแปล ๑๑ บทนั้นก็พบว่าเพราะทุกบทมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับเนื้อเรื่องร้อยแก้ว กล่าวคือ ตัวละครในเรื่องจะเป็นผู้ว่าโคลงเหล่านั้นเอง จึงไม่สามารถแยกออกจากเนื้อหาที่เป็นโครงเรื่องได้... การที่เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ตัดแปลงให้ฉบับภาษาไทยเป็นวรรณกรรมร้อยแก้วล้วน เหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งน่าจะเป็นเพราะต้องการผลิตงานให้ผู้อ่านไทยสมัยรัตนโกสินทร์ยอมรับได้โดยให้อยู่ในกรอบของขนบประเพณีแห่งการผลิตวรรณคดีไทย...^{๒๕}

ในด้านสำนวนการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่าการแปลหนังสือสามก๊กฉบับภาษาไทยนั้น มีผู้อำนวยกาแปล ๒ คน ทำให้มีสำนวนการแปล ๒ สำนวน ส่วนตอนต้นนั้นเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นผู้อำนวยกาแปล ส่วนสำนวนตอนปลาย ตั้งแต่ตอนที่ ๕๕ เป็นผู้อำนวยกาแปล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเจ้าพระยาพระคลัง (หน) อำนวยกาแปลอยู่ไม่ทันตลอดเรื่องก็ถึงแก่อสัญกรรม มีผู้อื่นอำนวยกาแปลต่อมา สำนวนจึงผิดกัน^{๒๖}

หากจะกล่าวถึงความแตกต่างของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กับสามก๊กฉบับภาษาจีนของหลอกว๋านจง คงจะต้องพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายในการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐาน

^{๒๔} สังข์ พัธโนทัย, พิชัยสงครามสามก๊ก, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: ชรรษชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

^{๒๕} มาลินี คิลกวณิช, "เอกลักษณ์ไทยในสามก๊ก: รูปแบบการประพันธ์," วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๑๓, ฉบับที่ ๒ (มิถุนายน ๒๕๒๖), หน้า ๑๓๐-๑๓๑.

^{๒๖} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานหนังสือสามก๊ก (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า ๒๕๔๕, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕.

ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมีพระราชดำรัสสั่งให้แปลขึ้น เพราะทรงพระราชดำริเห็นว่าเป็นหนังสืออันสมควรแปลไว้เพื่อประโยชน์ราชการบ้านเมือง นอกจากนี้ผู้สนใจศึกษาสามก๊กหลายท่านยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายในการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ว่าอาจจะเป็นเพราะพระเจ้าแผ่นดินทรงเล็งเห็นประโยชน์ที่จะเผยแพร่กลยุทธ์และไหวพริบทางการทหาร เพื่อทันกับความจำเป็นสำหรับการทัพกับพม่า หรืออาจจะทรงมีพระราชประสงค์จะปลูกฝังความสามัคคีให้เกิดขึ้นในเมืองไทยขณะนั้น เพราะก่อนสมัยของพระองค์คนไทยแบ่งเป็นก๊กเป็นเหล่าถึง ๕ ก๊ก หรืออาจจะทรงมีพระราชประสงค์ให้พวกราชินิกุลได้ตระหนักถึงสถานภาพของตน เลือกรับใช้ด้วยความระมัดระวัง^{๒๖} และสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ก็บรรจุจุดมุ่งหมายดังกล่าวเป็นอย่างดี จนได้รับการยกย่องให้เป็นตำราพิชัยสงคราม เพราะเนื้อหาของเรื่องอันเกี่ยวกับอุบายการเมืองการสงครามได้อาศัยหลักจากตำราพิชัยสงครามจริงๆ ซึ่งสามารถนำมาใช้กับเหตุการณ์ในสมัยปัจจุบันได้ ลักษณะดังกล่าวนี้แตกต่างกับวรรณคดีไทยทั่วไป โดยเฉพาะวรรณคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำสงคราม เช่น อิทธิตะเลงพ่าย^{๒๗}

ผู้วิจัยสรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการแปลและสำนวนการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้ว่า สามก๊กฉบับนี้ใช้วิธีการแปลแบบถอดความโดยให้ผู้ชำนาญภาษาจีนแปลความแล้วให้ผู้ชำนาญภาษาไทยเรียบเรียงด้วยคำสำนวนอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากในสมัยนั้นผู้แปลไม่ได้สันตติทั้งภาษาจีนและภาษาไทยรวมอยู่ในคนเดียวเหมือนเช่นการแปลหนังสือในปัจจุบัน การแปลแบบถอดความนี้ยังผ่านกระบวนการเลือกสรรใจความ ตัดข้อความ และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมแบบจีนให้เป็นแบบไทย ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนไปจากสามก๊กฉบับภาษาจีนของหลอกว้านจง

สำนวนการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นที่ยกย่องของผู้อ่านเสมอมา ถึงแม้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ จะทรงสันนิษฐานว่าการแปลสามก๊กนั้นมี ๒ สำนวนที่คิดกัน เนื่องจากมีผู้อ่านรายการแปลถึง ๒ คน แต่ก็มิได้ทำให้เนื้อหาสาระของเรื่องสามก๊กด้อยคุณค่าลงไปแต่อย่างใด ความสำเร็จของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นยอดแห่งความเรียงนิทาน นอกจากจะเกิดจากการใช้ถ้อยคำและเรียงความเรียบร้อยสม่าเสมอ อ่านเข้าใจง่าย ถึงกับมีผู้ชอบยกเอาประโยคในหนังสือสามก๊กไปพูดเล่นเป็นภาษิต ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้แล้ว ก็อาจเป็น

^{๒๖} รัช ปณ โภทก, แนวทางศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑๔.

^{๒๗} สมพันธ์ เลขะพันธุ์, วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๘), หน้า

เพราะสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นั้น มีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมและการเมืองของยุคสมัย และมีความเป็นไทยอย่างครบถ้วน ดังที่สมบัติ จันทรวงศ์ กล่าวไว้

สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีการตัดทอนข้อความหรือการตัดแปลงความหมายของสิ่งที่ปรากฏเป็นไปเพื่อไม่ให้มีแนวคิดใดที่อาจขัดแย้งกับทฤษฎีทางการเมืองของยุคสมัยปรากฏขึ้น หรือมีแบบปฏิบัติทางการเมืองที่ขัดแย้งกับแบบปฏิบัติซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในสังคมไทย และเพื่ออธิบายหลักการหรือแนวปฏิบัติในการช่วงชิงอำนาจของตัวละครต่างๆ ให้มีลักษณะเป็นเรื่องของไทยมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าความยิ่งใหญ่ของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นั้นคือเป็นงานแปลที่ผู้อ่านวยการแปลต้องคำนึงถึงบริบททางสังคมและการเมืองของยุคสมัย ภายใต้อาณัติการที่มีลักษณะเฉพาะตัวและเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในขณะนั้น การถ่ายทอดเนื้อหาของสามก๊กอย่างตรงไปตรงมาย่อมเป็นสิ่งที่ไม่อาจทำหรือคาดคิดได้ ผู้ถ่ายทอดจึงต้องแสดงพลังสร้างสรรค์ในการทำให้สามก๊กมีความเป็นไทยอย่างครบถ้วน ทั้งในแง่ของภาษาและความคิด^{๒๕}

วิธีการแปลและสำนวนการแปลสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่ผู้แปลคำนึงถึงบริบททางสังคมและการเมืองของยุคสมัย ตลอดจนการปรับเปลี่ยนให้มีความเป็นไทย เพื่อให้กลุ่มผู้อ่านซึ่งเป็นคนไทยเข้าใจได้ ทำให้สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) บรรลุจุดมุ่งหมายในการแปล และเป็นสามก๊กฉบับภาษาไทยที่มีความเป็นไทยครบถ้วนสมบูรณ์

๓.๑.๑.๒ อิทธิพลที่มีต่อวรรณกรรมไทย

สมพันธ์ เลขะพันธุ์^{๒๖} กล่าวเรื่องอิทธิพลของเรื่องสามก๊กที่มีต่อวรรณกรรมไทยสมัยหลังไว้ว่าสามก๊กมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมไทยสมัยหลังทั้งในด้านลีลาคำประพันธ์ สำนวนโวหาร เนื้อเรื่อง การสวมลักษณะตัวละคร และการเกิดวรรณกรรมยุคหลัง ดังต่อไปนี้

๑. ลีลาการประพันธ์ สำนวนสามก๊กมีแบบเฉพาะ ผู้อ่านมักจำสำนวนได้ที่แปลกไปจากนิยายอื่นคือไม่มีเครื่องหมายคำพูดกำกับคำสนทนา นักประพันธ์ในยุคหลังพยายาม

^{๒๕} สมบัติ จันทรวงศ์, ความหมายทางการเมืองของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๕-๑๐๗.

^{๒๖} สมพันธ์ เลขะพันธุ์, วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๘), หน้า ๕๕-๖๐.

เลียนแบบ เช่น ขาขอบเขียนผู้ชนะสิบทิศ ลพบุรีเขียนมื่นคังนกร อุษา เข้มเพชร เขียนขุนทวน
ก็ไม่ใช่เครื่องหมายคำพูดกำกับเช่นเดียวกัน

๒. สำนวนโวหาร เพราะความคมคายและกะทัดรัดในสำนวนเรื่องสามก๊ก
จึงมีผู้นิยมเลียนแบบกันมาก นับว่าเป็นแบบอย่างที่ดีในการเขียนสำนวนร้อยแก้ว

๓. เนื้อเรื่อง นิทานในยุคหลังมีอิทธิพลของสามก๊กแทรกอยู่ทั่วไป เช่น
สุนทรภู่แต่งพระอภัยมณีตอนนางละเวงเผาทัพคล้ายตอนโจโฉแตกทัพเรือ ตอนอุษามีสวดสาคร
ถอดเสื้อหนึ่งเสื้อก็คล้ายกับกวนอูไม่ยอมถอดเสื้อตัวเก่า และตอนสุวรรณมาลีถูกอาวุธก็ใช้วิธีผ่าตัด
เหมือนตอนกวนอูถูกเกาทัณฑ์

๔. การสวมลักษณะตัวละคร คือ การเอาลักษณะตัวละครในเรื่องสามก๊ก
มาสวมให้แก่ตัวละครที่กวีสมัยหลังแต่งขึ้น ตัวละครเด่นๆ ในสามก๊กเช่น เล่าปี่ ขงเบ้ง กวนอู
ล้วนมีลักษณะความดีเฉพาะตัวแตกต่างกัน ตัวเอกในนิทานไทยสมัยต่อมาได้รับอิทธิพลจาก
บุคลิกภาพของตัวละครเหล่านั้น เช่น พระอภัยมณีมีลักษณะคล้ายเล่าปี่ ใจอ่อน มักสงสารศัตรู นาง
วาทีวาจากมคายเหมือนขงเบ้ง อุศเรนตายด้วยอาการคล้ายจิวอี้ นอกจากนี้ ตัวละครในเรื่อง ผู้ชนะ
สิบทิศ ของขาขอบ ก็อาจเทียบเคียงกับตัวละครหลายตัวในสามก๊ก

๕. การเกิดวรรณกรรมยุคหลัง สามก๊กเป็นจุดตั้งต้นให้มีการถ่ายทอด
พงศาวดารจีนเป็นภาษาไทยอีกมาก ทำให้วรรณกรรมไทยมีปริมาณหนังสือมากขึ้น นอกจากนี้
ยังมีสามก๊กสำนวนต่างๆ เกิดขึ้นอีกมาก ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง สามก๊กฉบับร้อยแก้ว เช่น
สามก๊กฉบับวณิพกของขาขอบ เบ้งเฮ็ก โจโฉนายกตลอคกาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช อินไซด์
สามก๊ก ของเอื้อม รุจิดิษ สามก๊กฉบับร้านกาแฟของนายหนหวย สามก๊กฉบับพิศวาสของสุทธิผล
นิติวัฒนา สามก๊กฉบับร้อยกรอง เช่น สามก๊กร้อยกรองของขุนวิจิตรมาตรา

ผู้วิจัยสรุปอิทธิพลของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่มีต่อวรรณกรรม
ไทยได้ว่า สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมไทยสมัยหลังในการเป็น
ต้นแบบสำนวนภาษาในงานเขียนร้อยแก้ว และการเขียนบทสนทนาที่ไม่มีเครื่องหมายคำพูดกำกับ
การนำเนื้อเรื่องบางตอนไปดัดแปลง การนำลักษณะตัวละครในเรื่องสามก๊กไปสวมให้กับตัวละคร
ในเรื่องอื่น และมีอิทธิพลให้เกิดสามก๊กสำนวนอื่นๆ ในสมัยต่อมาอีกมากมาย

๓.๑.๒ สามก๊กฉบับแปลใหม่ของวรรณไว พัทธินัย

สามก๊กฉบับแปลใหม่ของวรรณไว พัทธินัย เป็นสำนวนที่ได้รับการยอมรับว่าแปลได้ตรงกับสามก๊กฉบับภาษาจีนมากที่สุด^{๓๑} เหตุผลในการแปลเรื่องสามก๊กใหม่นั้น วรรณไว พัทธินัย ได้กล่าวไว้ในคำนำว่า

ผมนยังไม่เคยพบหนังสือใดซึ่งวิเศษทั้งท้องเรื่องและสำนวนโวหาร เท่ากับหนังสือสามก๊กที่หลอกว่านจงเป็นผู้เรียบเรียงในภาษาจีน และบริวิทย์ เทเลอร์ เป็นผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษ และเนื่องจากได้พบความบกพร่องมากมาย เหลือเกินในคำแปลภาษาไทยฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผมจึงได้ตัดสินใจมานะแปลเรื่องสามก๊กจากต้นฉบับภาษาจีนของหลอกว่านจงออกมาเป็นภาษาไทยให้ตรงตามต้นฉบับภาษาจีน^{๓๒}

ความบกพร่องของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่วรรณไว พัทธินัย กล่าวถึงนั้นมีทั้งความบกพร่องในด้านคำแปล ชื่อบุคคล สถานที่ วัฒนธรรม ถ้อยคำสำนวน และการดำเนินเรื่อง^{๓๓} ซึ่งวรรณไว พัทธินัย เห็นว่าทำให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าของผู้ประพันธ์เดิม และทำให้ผู้อ่านต้องเสียดสีรสชาติที่ควรจะได้จากหนังสือเรื่องนี้ไปอย่างเหลือคณาได้^{๓๔} ดังนั้น วรรณไว พัทธินัย จึงแปลสามก๊กขึ้นใหม่ และเรียกสามก๊กฉบับนี้ว่า “สามก๊กฉบับแปลใหม่”

วรรณไว พัทธินัย แปลสามก๊กฉบับแปลใหม่จากต้นฉบับภาษาจีนของหลอกว่านจง และได้นำสามก๊กฉบับภาษาไทยของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และสามก๊กฉบับภาษาอังกฤษของบริวิทย์ เทเลอร์ มาประกอบการแปล เพื่อให้สามก๊กฉบับแปลใหม่เป็นสามก๊กฉบับที่แปลได้ถูกต้องที่สุด

สามก๊กฉบับแปลใหม่ใช้รูปแบบคำประพันธ์ ๒ ประเภท คือ ร้อยแก้ว และร้อยกรอง เช่นเดียวกับสามก๊กฉบับภาษาจีนของหลอกว่านจง บทร้อยแก้วใช้ในการเล่าเรื่อง ส่วนบทร้อยกรองใช้แทรกในเนื้อหาและปิดท้ายแต่ละตอน เนื้อหาของเรื่องแบ่งออกเป็น ๑๒๐ ตอน เท่ากับสามก๊กฉบับภาษาจีน แต่ละตอนจะจบลงด้วยการทิ้งปมปัญหาไว้ เพื่อให้ผู้อ่านติดตามในตอนต่อไป การจบเรื่องเช่นนี้เป็นวัฒนธรรมของวรรณกรรมจีนซึ่งผู้แปลพยายามคงไว้ในสามก๊กฉบับ

^{๓๑} สมบัติ จันทรวงศ์, ความหมายทางการเมืองของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๕.

^{๓๒} วรรณไว พัทธินัย, สามก๊กฉบับแปลใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมชาติ, ๒๕๔๔), หน้า คำนำ.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า คำนำ.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า คำนำ.

แปลใหม่ นอกจากนี้ วรรณไว พัทธโนทัย ยังใช้กลวิธีการเล่าเรื่องเช่นเดียวกับหลอกว่านจง ที่ผู้เล่ามิได้หยั่งรู้ถึงความรู้สึกของตัวละครทุกตัวในเรื่อง ทำให้เรื่องมีความตื้นเขิน ลึกกลับ และน่าติดตาม

ผู้แปลสามก๊กฉบับแปลใหม่ได้อธิบายภาษา ภูมิศาสตร์ และขนบธรรมเนียมจีนที่คนไทยอาจจะไม่คุ้นเคยไว้ในเชิงอรรถขยายความ เพื่อให้ผู้อ่านได้ความรู้และเข้าใจเรื่องสามก๊กได้ดียิ่งขึ้น คำอธิบายที่ปรากฏในสามก๊กฉบับนี้ เช่น โจโฉนั้นเดิมแซ่เสี้ยว ต่อมาเปลี่ยนแซ่ใหม่เป็น เฉาหรือโจ ผู้แปลก็อธิบายว่า “เฉา กับ โจ คือคำเดียวกัน เฉาเป็นภาษาจีนกลาง”^{๓๕} ชื่อเมืองเสิ่งเหลียง ผู้แปลก็อธิบายภูมิศาสตร์ของเมืองนี้ว่า “อยู่ตอนใต้ของมณฑลเหอหนาน ริมแม่น้ำเซียง”^{๓๖} และที่โจโฉถามเล่าปี่ว่า “อันมังกรนั้น สำแดงฤทธาภาพให้กายตัวใหญ่หรือเล็กเท่าใดก็ได้ จะมองเห็นก็ได้ หรือไม่เห็นก็ได้ บันดาลให้เกิดเมฆหมอกก็ได้ หายตัวเข้าไปอยู่ในต้นไม้หรือในเงามืดก็ได้ จะโผนขึ้นไปถึงยอดฟ้าก็ได้ จะลงต่ำถึงกันสมุทรก็ได้ ขณะนี้เป็นเวลากลางฤดูใบไม้ผลิ มังกรชอบจำแลงแปลงกาย เหมือนคนที่มีจิตคิดกำเริบจะครอบครองทั้งสี่สมุทร มังกรมีฤทธาภาพเหมือนคนอื่นๆ ท่านเล่าปี่เห็นคนมามากคงต้องรู้ว่า ทุกวันนี้ใครเป็นวีรชนบ้าง ขอท่านช่วยบอกให้ข้าพเจ้าทราบทีเถิด” ผู้แปลก็อธิบายความหมายของคำว่า สี่สมุทร ว่า “คนจีนโบราณเชื่อว่า มีท้องสมุทรล้อมรอบประเทศจีนอยู่ทั้งสี่ทิศ คือทะเลตะวันออก ทะเลตะวันตก ทะเลเหนือ ทะเลใต้ ด้วยเหตุนี้ คนจีนที่อยู่นอกประเทศจีน จึงจึงเรียกว่า “จีนโพ้นทะเล””^{๓๗}

อย่างไรก็ตาม ในการแปลสามก๊กฉบับแปลใหม่นี้ วรรณไว พัทธโนทัย ก็ยังคงรักษาสำนวนภาษาของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไว้ด้วย ดังคำกล่าวว่

และบิดาของผม คือ คุณสังข์ พัทธโนทัย ก็ได้ใช้ความพยายามช่วยขัดเกลาภาษาเพื่อรักษาสำนวนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไว้อย่างสุดความสามารถ สำหรับชื่อบุคคลและสถานที่ซึ่งเป็นที่ติดปากของประชาชนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของภาษาไทยไปแล้วก็คงใช้ตามเก่าไป นอกนั้นจะเรียกตามภาษาจีนกลางซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วไปในปัจจุบัน^{๓๘}

การพยายามรักษาสำนวนภาษาของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไว้ในสามก๊กฉบับแปลใหม่นี้ แสดงให้เห็นว่าผู้แปลได้ให้ความสำคัญเรื่องภาษาไม่น้อยไปกว่าความถูกต้องตามต้นฉบับภาษาจีน

^{๓๕} วรรณไว พัทธโนทัย, สามก๊กฉบับแปลใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : ธรรมชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๑.

^{๓๗} เรื่องเดียวกันหน้า, ๑๓๔.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า คำนำ.

และถึงแม้ว่าสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จะมีข้อผิดพลาดประการใดก็ตาม แต่สามก๊กฉบับนี้ก็เป็นที่ยอมรับในด้านสำนวนภาษา และเป็นแบบอย่างที่ดีในการเขียนวรรณกรรมร้อยแก้วเสมอมา

ข้อผิดพลาดของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ประการหนึ่งที่วรรณไว พัทธโนทัยกล่าวไว้ คือ ชื่อบุคคล และสถานที่ที่ผิดเพี้ยนไปจากสามก๊กฉบับภาษาจีน แต่เนื่องจากสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมมาก ชื่อบุคคลและสถานที่ในเรื่องจึงเป็นที่รับรู้กันอย่างแพร่หลาย ดังนั้น สามก๊กฉบับแปลใหม่ จึงใช้ชื่อบุคคลและสถานที่ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันดีตามสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่ผู้แปลก็มีคำอธิบายไว้ในเชิงอรรถขยายความ เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้ชื่อของบุคคลและสถานที่ตามฉบับภาษาจีนไว้ด้วย เช่น ชื่อ ชื่อหมาเว่ย ที่สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง เรียกว่าสุมาเต็กโซ วรรณไว พัทธโนทัย ก็อธิบายไว้ในเชิงอรรถว่า “พ.ค. แปลว่าสุมาเต็กโซ ต่อไป หนังสือนี้ก็จะเรียก สุมาเต็กโซ”^{๓๖} หรือชื่อ จูกัดกิน ที่สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลังใช้เรียกทั้งพี่ชาย และน้องชายของขงเบ้ง วรรณไว พัทธโนทัย ก็อธิบายว่า “พ.ค. เรียกพี่ชายของขงเบ้งว่า จูกัดกิน และเรียกน้องชายว่า จูกัดกิน อีกด้วย ทำให้มีจูกัดกินซ้ำกันสองคน แท้จริงพี่ชายของขงเบ้งมีชื่อในภาษาจีนกลางว่า จูก่อจิ้น และน้องชายของขงเบ้งชื่อ จูก่อจวิน ซึ่งจะแก้ไขใหม่ก็ไม่ไหวแล้ว ต้องใช้คำว่าจูกัดกินไปตลอดเรื่อง ขอเพียงผู้อ่านจำไว้ด้วยว่าจูกัดกินที่อยู่โง่ลังกั๋งเป็นน้อง ส่วนจูกัดกินที่อยู่กังตั๋งเป็นพี่ของขงเบ้ง”^{๔๐}

ผู้วิจัยสรุปได้ว่าสามก๊กฉบับแปลใหม่ของวรรณไว พัทธโนทัย ถึงแม้จะพยายามแปลให้ตรงกับสามก๊กฉบับภาษาจีนของหลอกว้านจง และพยายามรักษาขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมจีนของวรรณกรรมสามก๊กมิให้ผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับ แต่ก็ยังคงรักษาสำนวนภาษา และใช้ชื่อบุคคลและสถานที่ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมไทยตามสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ทั้งนี้เป็นเพราะผู้แปลตระหนักถึงความสำคัญของสำนวนภาษาที่ใช้ถ่ายทอดให้ผู้อ่านชาวไทยได้รับอรรถรสจากวรรณกรรมเรื่องนี้ และต้องการให้สามก๊กฉบับนี้เป็นสามก๊กฉบับภาษาไทยที่มีความสมบูรณ์ที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่า

โดยที่ผม บิดา (คุณสังข์ พัทธโนทัย) และพี่ชาย (ดร.มัน พัทธโนทัย) ซึ่งได้ร่วมงานแปล “สามก๊ก” จากต้นฉบับภาษาจีน ต่างมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะถ่ายทอดหนังสือ “สามก๊ก” จากต้นฉบับของหลอกว้านจง ให้เป็นฉบับ

^{๓๖} วรรณไว พัทธโนทัย, สามก๊กฉบับแปลใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : ธรรมชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๕๔๖.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๒.

ภาษาไทยที่สมบูรณ์ที่สุด เพื่อไว้แก่แผ่นดินและผู้อ่านชาวไทยให้ได้รับอรรถรสอย่างแท้จริงจากหนังสือที่โลกยอมรับว่าเป็นยอดวรรณกรรม^{๔๑}

สามก๊กฉบับแปลใหม่ของวรรณไว พัธโนทัย จึงเป็นวรรณกรรมสามก๊กที่แปลได้ตรงกับสำนวนภาษาจีนมากที่สุด นับเป็นวรรณกรรมสามก๊กที่มีความสมบูรณ์ทั้งในด้านเนื้อหาและภาษา และมีคุณค่าต่อวงการวรรณกรรมไทย

๓.๒ ละครโทรทัศน์ชุด “สามก๊ก”^{๔๒}

ละครโทรทัศน์ชุด “สามก๊ก” เป็นละครที่ผลิตขึ้นเพื่อเชิดชูวรรณกรรมอมตะของจีน ผู้สร้างละครโทรทัศน์ชุดนี้ คือ สถานีโทรทัศน์ซีซีทีวี (CCTV) ของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน ร่วมมือกับประเทศญี่ปุ่น เริ่มถ่ายทำตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๔ ออกอากาศครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๘

ละครโทรทัศน์ชุดสามก๊กนี้ นำเสนอเนื้อหาจากวรรณกรรมเรื่องสามก๊กเอี้ยนหงี (San Guo Yan Yi) ของหลอกวั้นจง (Luo Guan Zhong) มีชื่อเรื่องเป็นภาษาอังกฤษว่า “A Romance of Three Kingdoms” ผู้กำกับการแสดง ได้แก่ หวังฟูหลิน (Wang Fu Lin) จางเส้าหลิน (Zhang Shao Lin) เสินโหว่ฟาง (Shen Hao Fang) ซุนกวงหมิง (Sun Guang Ming) จางจงยี่ (Zhang Zhong Yi) และ ไฉเสี่ยวชิง (Cai Xiao Qing) ผู้แสดง ได้แก่ ซุนกวนจ้าน (Sun Yan Jun) แสดงเป็นเล่าปี่ เป่ากั๋วอัน (Bao Guo An) แสดงเป็นโจโฉ ถังกั๋วเฉียง (Tang Guo Qiang) แสดงเป็นขงเบ้ง และอู๋เสี่ยวตง (Wu Xiao Dong) แสดงเป็นซุนกวน จากความยิ่งใหญ่ของวรรณกรรมสามก๊กซึ่งรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนต้องการให้เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ทำให้ผู้สร้างมีภารกิจในการเผยแพร่วรรณกรรมสามก๊กในรูปแบบละครโทรทัศน์ที่คงอรรถรสของวรรณกรรมเรื่องนี้ไว้อย่างครบถ้วน จึงมีการระดมผู้เชี่ยวชาญจากทุกสาขาทั้งในและนอกประเทศเพื่อผลิตละครโทรทัศน์ชุดนี้ และใช้ทุนในการสร้างกว่า ๕,๐๐๐ ล้านบาท ผู้แสดงกว่า ๕๐๐,๐๐๐ คน ผู้ชำนาญในแต่ละด้านนับ ๑๐,๐๐๐ คน และใช้เวลาในการถ่ายทำกว่า ๓ ปี เพื่อให้เป็นละครโทรทัศน์ชุดประวัติศาสตร์ที่เล่าขานถึงความพยายามในการสร้างสรรค์ผลงานระดับโลกชิ้นนี้ตราบนานชั่วลูกชั่วหลาน

ละครโทรทัศน์ชุดสามก๊กแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๘๔ ตอน ความยาวตอนละ ๔๔ นาที ละครโทรทัศน์ชุดนี้เป็นละครโทรทัศน์เพียงชุดเดียวที่ถ่ายทอดเนื้อหาจากวรรณกรรมสามก๊กครบถ้วนตลอดทั้งเรื่อง มีความสมบูรณ์มากที่สุด และคงอรรถรสของเรื่องสามก๊กไว้โดยมิได้บิดเบือนหรือคัดแปลงจนเสียเนื้อเรื่องแต่ประการใด ละครโทรทัศน์ชุดนี้ นำเข้ามาออกอากาศในประเทศไทยครั้ง

^{๔๑} วรรณไว พัธโนทัย, สามก๊กฉบับแปลใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : ธรรมชาติ, ๒๕๔๔), หน้า คำนำ.

^{๔๒} มุลนิธิวิกิพีเดีย, Romance of Three Kingdoms, เข้าถึงได้จาก : http://wiki.d-addicts.com/Romance_of_Three_Kingdoms, สืบค้น ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑.

แรกเมื่อกลางปี ๒๕๓๘ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๕ อ.ส.ม.ท. บริษัทมีเดียส์ ออฟ มีเดีย จำกัด (Medias of Media) เป็นผู้นำมาออกอากาศในเวลาประมาณ ๒๒.๐๐ น. ต่อมาสถานีโทรทัศน์ช่อง เอ็มทีวี่วไรตี้แชนแนล (MTV Variety Channel) ได้นำมาออกอากาศอีกครั้งใน พ.ศ. ๒๕๕๑ และ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (Thai PBS) นำมาออกอากาศอีกครั้งจนครบทุกตอนในวันจันทร์-อาทิตย์ เวลา ๒๒.๓๐ น. - ๒๓.๓๓ น. เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ถึงวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๑

ทีมงานแปลของบริษัทมีเดียส์ ออฟ มีเดีย เป็นผู้แปลละครโทรทัศน์ชุดสามก๊กเมื่อนำเข้ามาฉายในพ.ศ. ๒๕๓๘ ชื่อตอนทั้ง ๘๔ ตอนที่แปลเป็นภาษาไทยในบางตอนอาจไม่ตรงกับชื่อในภาษาจีน ปัจจุบันลิขสิทธิ์การจัดจำหน่ายวีดิทัศน์ของละครโทรทัศน์ชุดนี้ในประเทศไทยเป็นของบริษัทมูฟวี่โฮมวิดีโอ จำกัด (Moie Home Video) ซึ่งใช้ชื่อตอนตรงกับที่บริษัทมีเดียส์ ออฟ มีเดีย ได้แปลไว้

หน้าปกวีดิทัศน์ละครโทรทัศน์ชุด “สามก๊ก” ประกอบด้วยภาพตัวละครขงเบ้ง โจโฉ เล่าปี่
ซุนกวน กวนอู และเตียวหุย (เรียงลำดับจากด้านบนซ้ายไปขวา)

ละครโทรทัศน์ชุดสามก๊กมีเพลงประกอบละครทั้งหมด ๒๒ เพลง เป็นผลงานการประพันธ์ทำนองของกู่เจี้ยนเฟิง (Gu Jianfen) เพลงเปิดเรื่องของละครโทรทัศน์ชุดนี้มีผู้เรียบเรียงคือ หยางหงจี (Yang Hongji) ผู้แต่งเนื้อร้องคือ หยางจื่อ (Yang Zhi) มีชื่อเพลงว่า กุนกุนขางเจียงตงชื่อสู่ย (Gun Gun Chang Jiang Dong Shi Shui) ละครโทรทัศน์ชุดนี้ได้รับความนิยมมากใน

ประเทศไทย ดังจะเห็นได้ว่าการนำมาออกอากาศถึง ๓ ครั้ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะละครโทรทัศน์ชุดนี้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ของเนื้อหา ดังนั้น ผู้เขียนการ์ตูนสามก๊กฉบับบรรลือสาส์นจึงได้นำละครโทรทัศน์ชุดสามก๊กมาประกอบการเขียนการ์ตูนสามก๊กฉบับบรรลือสาส์น ด้วยเห็นว่า “ละครสามก๊กมาจากประเทศจีนโดยตรง จึงมีความถูกต้อง และตรงกับสามก๊กฉบับจีนมากที่สุด”^๓

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้เขียนการ์ตูนสามก๊กใช้สามก๊กทั้ง ๓ ฉบับได้แก่ สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) สามก๊กฉบับแปลใหม่ของวรรณไว พัธโนทัย และละครโทรทัศน์ชุด “สามก๊ก” เป็นต้นฉบับในการเขียนการ์ตูน สามก๊กทั้ง ๓ ฉบับนี้ล้วนแต่มีที่มาจากสามก๊กเขียนหงษ์ของหลอกว่านจงเช่นเดียวกัน และต่างก็มีความสมบูรณ์ของเนื้อเรื่องสามก๊กที่ถ่ายทอดเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนกระทั่งจบเรื่อง จึงกล่าวได้ว่าผู้เขียนการ์ตูนสามก๊กได้คัดเลือกสามก๊กฉบับที่มีความสมบูรณ์และแปลจากต้นฉบับภาษาจีนของหลอกว่านจงโดยตรงมาเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดวรรณกรรมสามก๊กในรูปแบบคอมิกสตริป ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าผู้เขียนการ์ตูนมีการเลือกต้นฉบับที่มีเนื้อหาสอดคล้องกัน มีที่มาจากต้นฉบับเดียวกัน และเป็นสามก๊กฉบับที่ได้รับการยอมรับจากผู้อ่านหรือผู้ชม จึงนับว่าผู้เขียนการ์ตูนมีการคัดเลือกต้นฉบับได้อย่างเหมาะสม

แม้ว่าการ์ตูนสามก๊กฉบับบรรลือสาส์นจะมีที่มาจากสามก๊กหลายสำนวน แต่ก็สามารถผสมผสานเนื้อหาวรรณกรรมสามก๊กจนกลมกลืนเป็นเรื่องเดียวกันได้เป็นอย่างดี มิได้มีความขัดแย้งกันแต่ประการใด ทั้งนี้เพราะสำนวนเรื่องสามก๊กซึ่งเป็นที่มาของการ์ตูนสามก๊กฉบับนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องสามก๊กซึ่งมีที่มาจากสามก๊กของหลอกว่านจงด้วยกันทั้งสิ้น ส่วนที่ผู้เขียนการ์ตูนสามก๊กเพิ่มเข้ามาในการ์ตูนฉบับนี้มีเพียงอารมณ์ขัน และการดัดแปลงให้มีความร่วมสมัยซึ่งก็ไม่ได้ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในเรื่องแต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การ์ตูนสามก๊กฉบับบรรลือสาส์น นอกจากจะมีการคัดเลือกต้นฉบับได้อย่างเหมาะสมแล้ว ยังสามารถนำต้นฉบับเหล่านั้นมาผสมกลมกลืนให้เป็นเรื่องสามก๊กได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

ในบทต่อไป ผู้วิจัยจะได้กล่าวเรื่องการ์ตูนสามก๊กฉบับบรรลือสาส์น และวิเคราะห์หลักวิธีการนำเสนอเนื้อหา ตัวละคร บทสนทนา และฉากของการ์ตูนสามก๊กฉบับบรรลือสาส์น เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจและเห็นภาพการนำเสนอวรรณกรรมสามก๊กของการ์ตูนฉบับนี้ ก่อนที่จะวิเคราะห์หลักวิธีการดัดแปลงวรรณกรรมสามก๊กเป็นการ์ตูนสามก๊กฉบับบรรลือสาส์นในบทต่อไป

^๓ สัมภาษณ์ สุชาติ พรหมรุ่งโรจน์, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๑.